

מראי מקומות- קידושין כ"ב

דעת רש"י, דבאמת מה שחי' התורה דליקוחין יש לו בה, היינו לומר דאע"פ דבאמת אינה גיורת גמורה, שהרי נתגיירה בע"כ, מ"מ הוי ליקוחין. אבל אף דהוי בה ליקוחין, מ"מ מעכה היתה גוי' [ולכאור' לפ"ז היתה תמר צריכה גירות, ולא היתה אחות אמנון]. וע"ש במלואי חותם שהביא מש"כ **המנחת חינוך** (תקל"ב), דלפי דעת האבנ"מ יהי' אסור לבוא עליה ביאה שני' עד שתתגייר בלב שלם. וע' ברש"י בסנהדרין (כא.) דכמעט מפורש בדבריו שם כמש"כ האבנ"מ הנ"ל.

(ג) **אמר יאמר עד שיאמר וישנה... לא אצא חפשי... עד שיאמר כשהוא עבד- הק' הרש"ש**, ל"ל דרשה דאם אמר יאמר ללמד שצריך לומר ולשנות, כיון שצריך לומר כשהוא עבד וגם בשעת יציאה, ע"כ צ"ל ב' פעמים, וכ' דאולי הכוונה הוא דצריך לומר ד' פעמים, וכ' שכן מצא במל"מ בשם מהריב"ל. וכבר כ' כן התוס' הרא"ש, אלא שהביא מהירושלמי דא"צ אלא ב' פעמים, וכ' דאולי תנא דידן לא דרש מכפילות הלשון, אלא כוונתו רק לפרש הקרא, דואם אמר יאמר, דהיינו, אמירה זו, צריך להיות ב' פעמים משום שצריך לומר כשהוא עבד ובשעת יציאה.

(ד) **אמר בסוף שש ולא אמר בתחלת שש- יש לע'**, מהו לענין הרציעה עצמה, האם זה צריך להיות תוך השש או לאחר שש. ע' בשיטה **לא נודע למי** (כא:) דהק', יהא ע"ע (בתחלת עבדותו) נקנה ברציעה מק"ו, מה נרצע, שאינו נקנה בכסף ושטר, נקנה ברציעה, ע"ע, שנקנה בכסף ושטר, אינו דין וכו'. ותי' דצריך שיאמר שהוא עבד, וזה אין שייך במי שעדיין לא הי' עבד, א"נ, כתיב ורצע אדוניו את אזנו, דהיינו שצריך להיות אדונו בשעת הרציעה, אלמא דס"ל להשלגל"מ דצריך להיות הרציעה תוך הו' שנים. אולם כ' **החזון איש** (אה"ע קמ"ח לסוגיין) דלכאור' נראה דדוקא האמירה צריך להיות תוך שש, אבל הרציעה שרי אף לאחר שש, והימים בין גמר השש לרציעה הוא בן חורין, ואסור בשפחה, וכ'

(א) **שלא יקח שתי נשים, א' לו וא' לאביו- הק' האילת השחר**, הרי כל טעם לדין יפת תואר הוא משום שדיברה התורה כנגד יצר הרע. אבל איך זה שייך לאביו, וא"כ מה יהי' הה"א שיהי' יכול ליקח אשה גם לאביו. וכ' **המאירי** דבאמת זהו הטעם דאינו יכול ליקח לאביו, משום דלא דברה התורה אלא כנגד יצר הרע. אבל הק' האילת השחר, דכבר אנו יודעים דטעם הדבר משום לא דברה תורה וכו', משום דכתיב יפת תואר, וא"כ עדיין ק' מהו הה"א, ולמה צריך מיעוט. וע' **בריטב"א** דג"כ הק' כע"ז, דרק לדידי' שריא רחמנא כנגד יצה"ר, ותי' "שאלו נזדמן שחשק יפת תואר, ואינה מתרצית לו בשם ענין אא"כ מגייר אחותה או בתה עמה ונותנ' לאחרים, אפ"ה לא יעשה כן, ולא התירה תורה כן מפני יצה"ר".

(ב) **שלא ילחצנה במלחמה- פרש"י**, לבא עליה. והבין תוס' בדעתו דאינו יכול לבא עליה בשעת מלחמה כלל, דאפי' ביאה ראשונה אינו מותר עד לאחר כל המעשים. והק' כמה קו' עליו, והביא מר"ת לבאר דביאה ראשונה מותרת במלחמה, וביאה שני' אסורה עד שתהי' בביתו גיורת. ופי' דברי הגמ' שלא ילחצנה במלחמה, פי' בת"י דאינו יכול להתחיל למנות הירח ימים עד שתהי' בביתו. וכ' הרמב"ן לפרש דהיינו שלא יבא עליה בשעת מלחמה, אולם יכול להביאה לביתו ולבעול ביאה ראשונה קודם גירות, וכע"ז הביא מהרמב"ם (מלכים ח', ג'), דצריך שיכניסנה למקום פנוי קודם שבעול. וע' בפני **יהושע** שכ' שגם יכולים לפרש כזה בפרש"י. וע' **ברשב"א** שהביא מהיראים שהאיסור הוא לבוא עליה בעל כרחא, אבל מדעתה יכול לבוא עליה אף קודם שתתגייר. עוד הק' תוס' מהא דמבואר דתמר היתה מותרת לאמנון כיון שמעכה היתה יפת תואר, ולפי רש"י, הרי הביאה לאחר הגירות, וא"כ תמר הוי אחות אמנון (וע"ש מה שצייד בסו"ד לומר דבאמת לא היתה תמר בת דוד כלל, אלא אמה היתה מעוברת בה מעיקרא). וכ' **האבני מלואים** (ד', י"ב, ד"ה ונראה) ליישב

ושיהא הרב זן ומפרנס אותן. והוסיף דמסתבר דמעשה ידיהם ומציאתן של האדון תוך זמן זה כמו שהי' של אביהם. וע' במשנה למלך (עבדים ג', א') שדייק בדעת הרמב"ן על התורה דצריך לזון הבן עד י"ב שנה, והביא מהרא"ם שאין האדון חייב לזונו אלא עד ו' שנים. וכ' דמה שלא כ' הרמב"ם שום זמן לזה, י"ל דהיינו משום דס"ל דלעולם צריך האדון לפרנסם כל זמן שאינם יכולים לפרנס את עצמם.

(ט) **אזן ששמעה... כי לי בני ישראל עבדים וכו' -** הק' החשק שלמה, א"כ מיד כשמוכר עצמו צריך להיות נרצע כיון שמכר עצמו לעבד, ועוד, הו"ל להיות אסור למכור עצמו לעבד. וביאר דהאיסור דכי לי בני ישראל הוא דאסור לעשות עצמו להיות עבד לעולם, אבל להיות עבד לשש שנים, אין איסור בזה, ולכן רק כשרוצה להיות עבד לעולם, בזה אמרה תורה דצריך להרצע אזנו.

(י) **עבד כנעני נקנה בכסף -** הק' החזון איש (אה"ע קמ"ח לסוגיין), לפי מש"כ הקצות (רמ"ט, ב'), דאפי' כסף שהי' להעבד קודם שהי' עבד הוי לרבו, א"כ מה שייך לקנותו בכסף, הרי מה שקנה עבד קנה רבו, וכ' דע"כ מיירי או בקנה עבד מאחר, או מאב שמוכר בנו, או שהאכילו והשקהו ש"פ, דהוי קנין כסף, או דציוה אותו ליתן הכסף לאחר, ומהני מדין ערב (וע"ע במאירי ד"ה וצריך).

(יא) **ובשטר - כ' תוס' בכורות (יג. ד"ה מה) דמה** דקונה עבד כנעני בשטר, היינו דוקא היכא דקנאו מישראל, אבל אין שייך לקנותו מעכו"ם בשטר, לפי שקנין שטר לא שייך בעכו"ם.

(יב) **תנא אף בחליפין - כ' הרשב"א דלכאו' משמע** דאינו קונה עצמו בחליפין, מדלא קתני כן אסיפא דמתני' גבי קונה את עצמו, ונח' בזה הרמב"ם והראב"ד (עבדים ה', ג'), הרמב"ם ס"ל דלא מהני לקנות עצמו בחליפין, והראב"ד כ' דמהני. וכ' הרשב"א שיש מי שסובר דכמו דנקנה בחליפין, כן קונה עצמו בחליפין, דכיון דנתגלה על הרישא דדינו כמו כסף, ה"ה והוא הטעם בסיפא דגם קונה

דלכאו' לא משמע כן, והביא דלשון הרמב"ם "לסוף שש" אינו מוכרע אם כוונתו קודם או אחר גמר שש.

(ה) **בתחלת פרוטה אחרונה, בסוף פרוטה** אחרונה - כ' הריטב"א דהיינו כל זמן שהוא עדיין עבד, וה"ה קודם לכן, רק לאפוקי תחלת שש ממש, שעדיין אין לו אשה ובנים. אולם ע' במאירי שכ' שצריך לומר כן בתחלת פרוטה אחרונה ממש (וכן ע"ש דכ' [לפי הבנת המהדיר] דאף דלהלכה לא קיי"ל כוותי' דרבא, מ"מ צריכין להיות ב' האמירות ביום אחרון).

(ו) **לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים - כ'** התוס' הרא"ש דאין הדין דרבו צריך שיהי' לו בנים, אלא אגב עבד נקט, דהעבד צריך גם שיש לו בנים, אבל דין הרב הוא משום דכתיב אהבך ואת ביתך, וביתו זו אשתו. וע' במל"מ (עבדים ג', י"א) שהביא כן מהמהרי"ט, ותמה דלימא ד"את" מרבה בנים.

(ז) **והוא אינו אוהב את רבו, אינו נרצע שני' כי** אהבך - הק' המל"מ (עבדים ג', י"א), למה אינו מביא קרא דכתיב אהבתי את אדוני, וכו'. ותי' דמקרא זה אולי י"ל שיש דין רק שצריך לומר כן, אבל אינו צריך לאוהבו ממש, ולכן הביא הגמ' הא דהתורה כפל באהבת רבו, ולכן צריך לאוהבו ממש. ובזה מיישב למה אינו צריך לאהוב גם אשת רבו, אף דכתיב בתורה כי אהבך ואת ביתך, די"ל דבהם סגי באמירה בלחוד, וגם אצל אשתו ובניו סגי באמירה בלחוד, שהרי התורה לא אמרה אצלם אלא אמירה, ורק לגבי רבו הכפיל, לומר דצריך לאוהבו ממש. וע' בשיטה לא נודע למי דכ' דהי' מצי למינקט קרא דאהבתי וכו', ושמא י"ל דכי אהבך שמעי' טפי דבעי' שיהא אוהב רבו וביתו [אגב, משמע מלשונו דבאמת צריך לאהוב ביתו של רבו, וע"ע].

(ח) **מכאן שרבו חייב במזונות בניו -** הק' הריטב"א, הא העבד עצמו אינו חייב מה"ת לזון בניו, וא"כ איך יתכן לומר האדון חייב טפי מהעבד עצמו. ותי' דכיון דסתמא דמלתא כל אדם זן ומפרנס אשתו ובניו, רצתה תורה שלא יפסידו מפני מכירתו,

דבדאורייתא הוא כקרקע, ובדרבנן כמטלטלין.

(ז) **אלא מעתה, שפחה כנענית תקנה בביאה- כ'** התוס' רי"ד שהי' יכול להשיב לו דאה"נ, ביאה שיש עמה הגבהה קונה, אלא דעדיפא מינה תי'. והשלנל"מ הביא מרש"י דפשיטא לי' דלא קני מהא דתניא לעיל (י:) ומה ש"כ שאין ביאתה מאכילתה בתרומה וכו'.

(ז) **אלא מעתה, שפחה כנענית תקנה בביאה-** פרש"י, דהא אגבהה לי'. אולם כ' התוס' הרא"ש בשם הרמ"ה דקו' הגמ' הוא דאלא מעתה שנקנית בחזקת שימוש, תקנה נמי בביאה, שהיא משמשתו.

(ח) **ועוד, משכבי אשה כתיב-** לכאו' תמוה, הא אין הנדון כאן לקנות מדין קנין ביאה, אלא מדין קנין הגבהה, אלא דמה שלא קנאה בסתם ביאה הוא משום שיש לה הנאה, וא"כ לא חשיב זה הגבהה, וא"כ, כיון דבביאה שלא כדרכה הרי אין כאן הנאה, מה ענין זה להא דלענין דיני ביאה הוקשו להדדי, כן הק' הקו"ש (קלד) והניח בצע"ג. וע"ע בבית הלוי (ג', ז', ב') דצייד דאולי כוונת הגמ' לומר דמשכבי אשה הוקשו להדדי וממילא נראה דגם בשלא כדרכה יש לה הנאה (וכע"ז אי' בהערות להגרי"ש), וע"ש מה שדחה זה. וע"ע בשלנל"מ שכ' ג"כ דנלמד מהדרשה דיש לה הנאה בשלא כדרכה, ועוד כ' דמההיקש נלמד שלא לחלק בין ביאה לביאה בשום ענין, וזה צ"ע כנ"ל.

(ט) **איכא דאמרי גדול הוה, זה פירש למיתה וזה פירש לחיים-** וע' בקובץ שעורים (קלו) שהק' מתי תחול הזכיי', דבחי ר' יהודה הינדואה עדיין יש לו בעלים, ומיתת הגר מתרת דעבדו דגר כאשתו, דמיתת הבעל מתירתה, וכשם שאינו יכול להקדיש בכור בב"א אם חלות קדושתה מאליו, דהא קדושה מאליה קודם לקדושה הבא בידי אדם, כן לכאו' כאן. וביאר ע"פ מה שביאר בדברי השו"ת הרשב"א, דירושה מהני בב"א עם מיתה, אבל גירושין אינו חל אלא לאחר מיתה, וא"כ בנכסי הגר שאין לו יורשין, הרי ההפקר במקום ירושה, וא"כ שפיר יכול הקנין של מר

עצמו בחליפין, וכיון דאיכא פלוגתא במתני' לענין כסף גופא, לא קתני לה בסיפא. ועוד צידד דאולי קונה עצמו בחליפין לענין הקנין ממון שבו, אבל לא לענין קנין איסור שבו, שהרי אין קנין חליפין אלא לקיים דברים, ודברים לא מהני בקנין איסור שבו, אלא בעינן דוקא שטר או כסף שפודה עצמו לגמרי, ולכן לא קתני לה על הסיפא, דמלתא דצריך שטר שחרור לא קתני.

(ג) **עבד כנעני נקנה במשיכה- הק' הפני יהושע,** הא עבד כנעני הוקש לקרקעות, וא"כ למה נקנה במשיכה. ותי' דבעצם עבדים דומים למטלטלים, אלא שהוקשו לקרקע לענין ריבוי קנינים, ולא למיעוט קנינים. והא דעבד כנעני נקנה במשיכה, אף דמטלטלים אין נקנים במשיכה מן התורה, כ' דשאני עבדים, דהא בעצם משיכה סברא הוא, ומה דאין מטלטלים נקנים במשיכה הוא מגזה"כ "עמיתך", דיש רק קנין א' לעמיתך, דהיינו כסף. אולם בעבדים דהוקש לקרקעות, אין כאן מיעוט זה, וממילא נקנה במשיכה. וע' בשיטה לא נודע למי דכ' דכיון דגופו קנוי כחמורו, תקנו לי' רבנן משיכה [ומשמע דלא כדברי הפנ"י, אלא דבעצם אין דינו כמטלטלין, אלא דכיון דלמעשה קנוי גופו, לכן תקנו לו משיכה, וקנין דרבנן הוא כמו במשיכה]. וע"ע לקמן לענין הגבהה.

(ד) **כיצד בחזקה, התיר מנעלו וכו'- כ' הרא"ש** (כ"ח) דדוקא מלאכת שימוש גופו, אבל מלאכה אחרת, כגון שתפר לו בגדים וכו' לא קנאו. וכ' הק"נ (י) בשם הרמב"ן דהולכת כליו אחריו למרחץ מהני אע"פ שאינו שימוש גופו, משום דמלאכת בזיון הוא. והמגיד משנה (מכירה ב', ב') כ' דכיון דשי' הרמב"ם הוא דאכילת פירות ג"כ חזקה הוא, א"כ ה"ה לענין קנין עבד כן.

(ט) **אר"ש, לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שקונה בכל מקום- כ' הרשב"א דקיי"ל כר"ש,** כיון דאמרי' לעיל דמשיכה קונה בע"ע, וזה אתי בש"י ר"ש. וע' בביאור הגר"א (ח"מ קצ"ו, ג') שביאר מח' הת"ק ור"ש, דהת"ק ס"ל דהוקש לקרקעות דוקא, ור"ש ס"ל דדינו גם כמטלטלין, והוא ע"פ מש"כ תוס' בב"ק (יב.)

אלול תשפ"ג

זוטרא לחול קודם חלות השחרור [ועדיין צ"ע בכל
זה].

To receive via email, or for הערות, please email mareimekomos@gmail.com